

Prezime *Horvat* u pisanim vrelima

Prezime *Horvat* do danas se očuvalo u različitim hrvatskim dijalektima, ali i u gotovo svim susjednim zemljama, posebice u Sloveniji, Mađarskoj i Slovačkoj. Uz prezime *Horvat* suvremeni hrvatski korpus prezimena bilježi i mnoge druge likove, od kojih neki odražavaju dijalektne razlike hrvatskoga jezika, primjerice *Harvat*, *Hervat*, *Hrvat*, *Hrvot* i *Hrvatin*.

Prezime *Horvat*, i mnogi izvedeni likovi, motivirani su etnonimom koji je naslijeđen iz praslavenskoga razdoblja, a postao je od *Хъrvatъ, *Хъrvatъинь. Dublje su etimologije nejasne premda je u znanstvenoj literaturi ponuđeno više pretpostavka. O mnogim nepoznanicama svjedoči i mišljenje akademika Ranka Matasovića, koji napominje da nije sigurno čak ni je li prvotno hrvatsko ime glasilo *Хъrvatъ ili *Хъrvatъь.

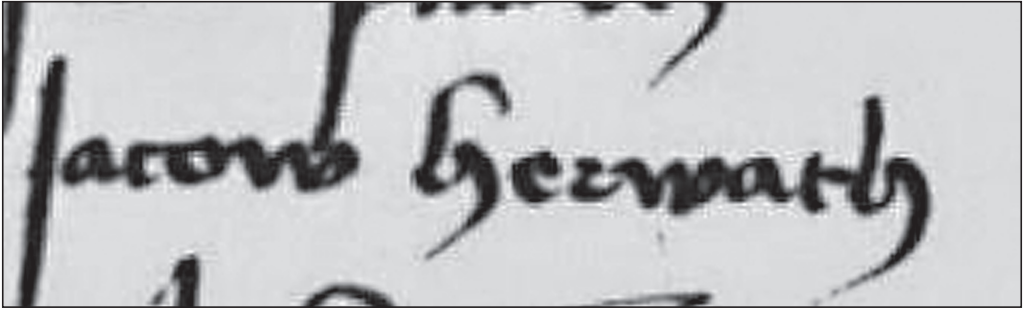
Najstarija povijesna potvrda imena Hrvat u povijesnim vrelima s hrvatskoga područja potječe iz IX. stoljeća (svima dobro poznati *Trepimirus, dux Chroatorum*). Oblik u kojemu je zapisana potvrda svjedoči da je riječ o etnonimu. Do X. stoljeća taj se etnonim odnosio samo na područje između Like i Krbave na zapadu te Pive na istoku, odnosno uglavnom na stanovnike zadarskoga, trogirskoga i splitskoga zaleđa. U srednjovjekovnim je vrelima zasvjedočen još jedan etnonim – *Bijeli Hrvati* – kojim su označena neka zapadnoslavenska plemena, a tim ih imenom naziva car Konstantin Porfirogenet u X. stoljeću.

Prava su prezimena nasljedna i nepromjenjiva. Drugi član imenske formule u srednjovjekovnim vrelima vrlo često slični pravim prezimenima, ali ne možemo dokazati da je nasljedan i nepromjenjiv, stoga ga u onomastici nazivamo pridjevkom.

U razvijenoj i kasnoj srednjem vijeku ime *Hrvat* širi se iz opisanih granica u Dalmaciji (koja se prostirala do sjeverne Albanije), Lici i Krbavi prema sjeveru, zapadu i istoku. Dostojna su se na području Slavenskoga Kraljevstva svi doseljenici iz južnih krajeva (južno od granice Kraljevstva) počeli nazivati Hrvatima. U istome se razdoblju sve češće u povijesnim vrelima bilježe pridjevci, a među njima i pridjevak *Horvat*, koji se sve češće pojavljuje kao drugi član imenske formule.

Najstarije pisane potvrde pridjevaka motiviranih etnonimom *Hrvat* nalazimo u srednjovjekovnim dokumentima u kojima se uglavnom pojavljuju imena plemića i premeta. Mnogo više pisanih potvrda pridjevaka motiviranih imenom *Hrvat* (koji će se u mlađim razdobljima razviti u prava nepromjenjiva i nasljedna prezimena) nalazimo u kasnosrednjovjekovnim i ranonovovjekovnim popisima podložnika i feudalnih nameta

na posjedima hrvatskih i slavonskih plemića. Te nam potvrde omogućuju praćenje čestoće i rasprostranjenosti spomenutih pridjevaka u različitim krajevima Hrvatsko-Slavonskoga Kraljevstva.

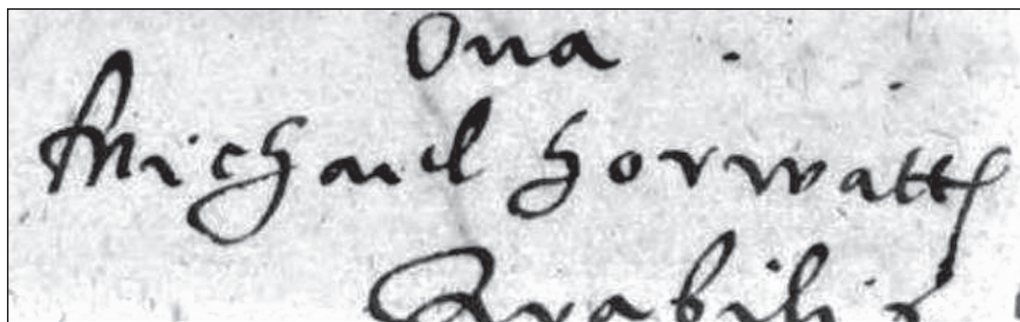

1. slika: *Iacow Herwath*, Popis crkvene desetine goričkoga arhidakonata iz 1464. (Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu, fond *Acta antiqua*, sv. 1, br. 30, fol. 92)

Pridjevak *Horvat* sredinom XV. stoljeća pojavljuje se u vrelima nastalima na feudalnim posjedima u porječju Save i Kupe. Za razliku od tih graničnih područja na posjedima u drugim dijelovima Slavonije te su potvrde vrlo rijetke. Primjerice, u najstarijemu sačuvanom popisu crkvene desetine podgorskoga arhidakonata Zagrebačke biskupije (iz 1450.), koji je obuhvaćao Turopolje, Jastrebarsko te naselja uz Kupu i istočne obronke Žumberka, ne nalazimo ni jednu potvrdu pridjevka motiviranoga etnonimom *Horvat*, ali nalazimo pridjevke *Krajač*, *Korošec*, *Korušćić*, *Lah*, *Vlah*, *Zrinski* te druge pridjevke etničkoga i etnonimnoga postanja. Pridjevak *Horvat* sve je češći i rasprostranjeniji tijekom druge polovice XV. stoljeća. Osobito je mnogo potvrda zabilježeno nakon 1474., otkad su valovi iseljavanja s ugroženih dijelova Hrvatske južno od Kupe postali izrazito snažni. Stoga možemo zaključiti da je proširenost pridjevka *Horvat* još jedan dokaz snažnih demografskih procesa izazvanih ratnim opasnostima na istoku i jugu Hrvatsko-Slavonskoga Kraljevstva. Na prijelazu iz XV. stoljeća u XVI. stoljeće pridjevci motivirani etnonimom *Horvat* postaju primjetno češći od drugih pridjevaka etničkoga i etnonimnoga postanja (primjerice *Kranjec*, *Korošec*, *Vugrin*, *Vlah* i drugi). Tijekom XVI. stoljeća proces se iseljavanja nastavio, a o snazi i dugotrajnosti toga procesa svjedoče mnogi toponimi antroponimnoga postanja, koji su u kasnosrednjovjekovnome i ranonovovjekovnome razdoblju nastajali od Ozlja (*Hervatina Ves*), savske nizine (*Horvati* kod Zagreba), preko obronaka Medvednice (*Horvatići*, Gornje Vrapče), do Gradišća (*Hrvatska Nedjelja*, *Horvatfalva*).

Na zagrebačkome je području najstarija povijesna potvrda prezimena *Horvat* zabilježena 1414. U široj je okolici zabilježena sedamdesetih godina XV. stoljeća, i to na više mjesta, ali osobito se često može pronaći u vrelima koja se odnose na susedgradsko

i donjostubičko vlastelinstvo, gdje je najprije zabilježena u popisu crkvene desetine nastalomu 1474. U tome je vrelu samo nekoliko potvrda pridjevaka povezanih s etnonimom *Horvat* (*Horwath, Horwathin, Horwathyn*), ali već 1476. nalazimo mnogo više različitih likova i veći broj potvrda (*Horwath, Horwathyn, Herwathycz, Herwathyn, Herwathynow, Horwath, Horwathyn, Horwathynoycz*). U posljednjoj četvrtini XV. stoljeća pridjevak *Horvat* nalazimo u više naselja između Save i Medvednice (*Heruath, Heruath, Heruathinich, Heruathych, Heruatic, Heruatin, Herwath*), potom na ozaljskome vlastelinstvu (*Horwatin, Herwaticz*), u naseljima oko Dobre Kuće (*Horwath, Herwath*), na sisačkome vlastelinstvu (*Herватыч*) te u Bosiljevu (*Herwaticz*) i Varaždinskim Toplicama (*Horwathich, Herwathich*), a od početka XVI. stoljeća na trakošćanskome vlastelinstvu (*Horwatt*). U tekstu je naveden dio istraženih vlastelinstava Hrvatsko-Slavenskoga Kraljevstva u XV. i XVI. stoljeću. Možemo zaključiti da će planirana istraživanja hrvatske povijesne antroponimije donijeti još mnogo povijesnih potvrda prezimena *Horvat* u pisanim vrelima.

2. slika: Michael Horwath, urbar trakošćanskoga vlastelinstva iz 1566. (Mađarski državni arhiv, fond *Urbaria et Conscriptioes*, sv. 59, br. 9, fol. 212)

Etonim je ime pripadnika etničke skupine, naroda ili plemena.

Pridjevak je dodatno neslužbeno ime osobe, mjesta ili predmeta.